

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 882 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarini tashkil etishning nazariy asoslari	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmuratovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ...	27
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari	32
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari.....	40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida).....	45
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari.....	50
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozoridagi faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar	55
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish	63
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalari innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	67
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari	72
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish	77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi	84
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari.....	88
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedAgogik metodlar yordamida amalga oshirish....	93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari.....	98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri	105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari.....	110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari	116
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari	121
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari.....	125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati	129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	

Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari	136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....	143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar	149
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi	154
Abdulloev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	159
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	165
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Urganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўғли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	

Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саитхамолов Мухаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globalashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children.....	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammot qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Iloxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrorov Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari.....	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarning moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	

Transport Decarbonization Strategy.....	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi	416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	471
А. Бектемиров, Б.М.Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloyevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	

Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish	495
Xamidova Z. U.	
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati.....	501
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	505
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish	511
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari.....	516
Shodmonova Odina G'ofur qizi	
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili.....	520
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati.....	525
Eldor Uskanov	
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari	530
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida)	534
Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash	541
Sobirov Azizbek Avzbekovich	
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	548
Gadaev Ismat Yadgarovich	
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar	551
Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari	554
Kobilova Nasiba Xurramovna	
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy	561
Bakhodurova Sulkhiya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market	566
Musyeva Shoira Azimovna	
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi.....	570
Odina Nabiyeвна Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish.....	575
Rashidova Xadicha Tursunalievna	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modelashtirish yo'llari	581
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba	586
Tashmatov Rustam Xusanovich	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	592
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti.....	595
Zilola Jumanova	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	602
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана.....	607
Кадиров Алишер Исмаилович	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов	611
Раупов Жамшид Рашидович	

O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar.....	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камолатдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotelling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari.....	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abdurkarimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	

Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонов Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузиков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махмадризоевна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	819
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptoalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	835
Berdiqulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo'llari va uni arima modeli asosida prognozlash.....	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash.....	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С.С.	

TIJORAT BANKLARINING KREDIT PORTFELINI AMALIY HOLATI VA EKONOMETRIK TAHLILLARI: ATB “ALOQABANK” MISOLIDA

TARAQQIYOT PROGRESS

Norov Akmal Ruzimamatovich

I.f.d., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Bank ishi” kafedrası professori

Norova Nozima Nabiyevena

TIFT universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ATB “Aloqabank” kredit portfelini amaliy holatini 2015-yildan 2022-yilgacha bo'lgan davrdagi choraklik statistik ma'lumotlariga asoslangan ekonometrik tahlil qilib o'rganildi. Bunda, Aloqabankning kredit portfeliga ta'sir etuvchi ichki omillar tahlil qilindi. Tahlil uchun har bir chorakda ajratilgan kreditlar miqdori, muammoli kreditlar hajmi, jalb qilingan depozitlar miqdori, bank kapitali, kreditlar va depozitlar bo'yicha o'rtacha foiz stavkalari olindi. Milliy valyutada berilgan barcha statistik ma'lumotlar jami aktivlarga nisbati sifatida ifodalanib ularni takomillashtirish yuzasidan amaliy takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Tijorat bank, kredit portfeli, muammoli kredit, bank kapitali, diversifikatsiya, bank aktivlari, foiz stavkasi.

Abstract: In this article, the practical situation with the loan portfolio of Aloqabank is studied using the method of econometric analysis based on quarterly statistical data from 2015 to 2022. At the same time, internal factors influencing the loan portfolio of Aloqabank were analyzed. For the analysis, we took the volume of allocated loans, the volume of problem loans, the volume of attracted deposits, bank capital, average interest rates on loans and deposits in each quarter. All statistical data, presented in national currency, are expressed in relation to total assets and practical proposals for their improvement are presented.

Key words: Commercial bank, loan portfolio, problem loan, bank capital, diversification, bank assets, interest rate.

Аннотация: В данной статье практическая ситуация с кредитным портфелем АКБ “Алокабанк” изучена методом эконометрического анализа на основе квартальных статистических данных с 2015 по 2022 годы. При этом были проанализированы внутренние факторы, влияющие на кредитный портфель Алокабанка. Для анализа были взяты объем выделенных кредитов, объем проблемных кредитов, объем привлеченных депозитов, капитал банка, средние процентные ставки по кредитам и депозитам в каждом квартале. Все статистические данные, приведенные в национальной валюте, выражены в соотношении к совокупным активам и представлены практические предложения по их совершенствованию.

Ключевые слова: Коммерческий банк, кредитный портфель, проблемный кредит, банковский капитал, диверсификация, банковские активы, процентная ставка.

KIRISH

Ijtimoiy jamiyatda tovar-pul munosabatlarining paydo bo'lishi kreditlash amaliyoti shakllanishi va rivojlantirishiga zamin yaratdi. Tovar-pul munosabatlari amal qilgan har qanday ijtimoiy-iqtisodiy jamiyatda kreditlash amaliyoti vujudga keladi hamda bu jarayonlarni muttasil rivojlantirib borishni taqozo qiladi. Taraqqiy etgan mamlakatlar tajribasida xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini moliyalashtirishning asosiy yo'nalishi tijorat banklari tomonidan kreditlash hisoblanadi ^[1].

Jahonning rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarida tijorat banklari kreditlash amaliyotini takomillashtirish borasida bank kreditlari sifatini oshirish, kredit risklarini kamaytirish, mijozlarning kredit qobiliyatini obyektiv baholash usul va mexanizmlarini mukammallashtirish, kreditlash amaliyotini bank uchun eng maqbul bo'lgan daromadlilik strategiyasiga aylantirish, banklarning moliyaviy barqarorligi va kreditlash salohiyatini oshirish bo'yicha ilg'or innovatsion bank xizmatlari va mahsulotlarini joriy etish singari tadqiqot yo'nalishlariga alohida e'tibor berilmoqda.

O'zbekistonda tijorat banklari tomonidan kreditlash amaliyotini takomillashtirish masalalari muhim ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi va 2020-yil 12-maydagi PF-5992-son "2020–2025-uillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi farmonlari, 2023-yil 18-avgustdagi PQ-283-son "Davlat ishtirokidagi korxonalar va tijorat banklarini isloh qilish mexanizmini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi, 2018-yil 23-martdagi PQ-3620-son "Bank xizmatlari ommabopligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi, 2018-yil 23-martdagi PQ-3620-son "Bank xizmatlari ommabopligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorlari ^[3] hamda mazkur sohaga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishga ushbu dissertatsiya ishi ma'lum darajada xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Kreditlash amaliyotiga iqtisodchi olimlar tomonidan bir qancha sharh va izoh berilgan. Masalan Professor O.I.Lavrushin ilmiy tadqiqotlarida, kredit muassasalarining kreditlash jarayonidagi o'zaro munosabatlari kredit tizimini amaliyotini tashkil etadi, deb ta'rif bergan ^[4].

Professor O.K.Iminov, Jahon banki va boshqa xorijdagi moliya tashkilotlarning respublikada kredit tizimini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalarini atroflicha tahlil qilish asosida, O'zbekistonda jahon standartlariga mos keluvchi kredit mexanizmini yaratishning ilmiy-uslubiy jihatlarini asoslab bergan ^[5].

Kreditlash amaliyotiga iqtisodchi olim professor Sh.Z.Abdullayeva "kredit tizimi har xil kredit moliya institutlarining yig'indisidan iborat" deb ta'kidlab o'tgan ^[6].

Professor B.Berdiyarov ilmiy tadqiqotlarida O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida kreditlash jarayonlarida bankning likvidiligi va to'lov qobiliyatini ta'minlash masalalariga alohida to'xtalib o'tgan ^[7].

Fikrimizcha, yuqoridagi holatlarda, ham kreditlash amaliyotiga to'laroq, har tomonlama ta'rif berishga harakat qilingan deb hisoblaymiz. Biz eng avvalo kreditlash amaliyoti so'zining mazmuniga e'tibor qaratishimiz lozim. Ilmiy adabiyotlar tahlil qilinganda, kreditlash amaliyoti xususida, bir-biriga bog'liq ravishda o'zaro munosabatlar, ya'ni bir-biriga ta'sir etuvchi, bir-birini to'ldiruvchi ikki yoki undan ortiq elementlarning yaxlit yig'indisi tushunilishi keltirib o'tilgan. Kreditlash amaliyoti o'z navbatida muhim xususiyatlarga ega, ya'ni u obyektiv, yaxlit hamda yagonadir ^[8]. Kreditlash tarkibiy tuzilishiga hamda funksiyaga ega bo'ladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolada ATB "Aloqabank" kreditlash amaliyotining joriy holati tahlil qilinib, bank kredit portfelining barqarorligiga ta'sir etuvchi omillar aniqlangan. Tahlil jarayonida ilmiy abstraksiyalash, ekspert baholash, induksiya va deduksiya, taqqoslash, tizimli tahlil usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

Bank tizimi mamlakatda iqtisodiyotdan keyin ikkinchi muhim bo'g'in hisoblanadi. Shu munosabat bilan bank kreditlarining tadbirkorlik subyektlari rivojlantirilishiga ta'siri ham muhim ahamiyatga ega, bank tizimi "tabiiy sar-moyadorlar"dan biri bo'lganligi sababli uning asosiy vazifasi bozor munosabatlari ishtirokchilari o'rtasida bo'sh kapitalni qayta taqsimlashdan iborat.

Shu o'rinda, mamlakatimizdagi barqaror tijorat banklaridan biri Aloqabankning faoliyati tahlil qilindi. Ushbu bank "Ahror-Reyting" milliy reyting agentligi ma'lumotlariga ko'ra, Aloqabank birinchi yirik guruh banklar tarkibiga kiradi. Mazkur bank milliy iqtisodiyotning davlat ahamiyatiga ega tarmoqlarini moliyalashtirishda muhim o'rin tutadi.

Biz Aloqabank faoliyatini 2015-yildan 2022-yilgacha bo'lgan davrdagi choraklik statistik ma'lumotlariga asoslangan ekonometrik tahlil qilib o'rganildi. Bunda, Aloqabankning kredit ajratmalariga ta'sir etuvchi ichki omillar tahlil qilindi. Tahlil uchun har bir chorakda ajratilgan kreditlar miqdori, muammoli kreditlar hajmi, jalb qilingan depozitlar miqdori, bank kapitali, kreditlar hamda depozitlar bo'yicha o'rtacha foiz stavkalari olindi.

Ma'lumotlarga ko'ra, kreditning aktivlardagi ulushi tahlil davrida o'rtacha 72 foizni tashkil etgan bo'lsa, minimum va maksimum miqdori mos ravishda 50 foiz va 83 foiz atrofida bo'lgan. Muammoli kreditlarning umumiy aktivlardagi ulushi o'rtacha 0,4 foizni tashkil etgan bo'lsa, minimum va maksimum miqdori mos ravishda 0 va 1,5 foizni tashkil etgan. Depozitlarning umumiy passiv(aktiv)dagi ulushiga ko'ra tahlil davridagi o'rtachasi 58 foizni tashkil etgan bo'lsa, tahlil davridagi ulush 42 foiz va 72 foiz atrofida tebrangan. Kapitalning aktivlar ulushidagi o'rtacha hajmi 16 foizni tashkil etgani holda u 9,4 foiz va 23 foiz atrofida tebrangan. Kreditlarning o'rtacha foiz stavkasi tahlil davrida sezilarli darajada tebranmagan va o'rtacha 14,6 foizni tashkil etgan. Depozitlar bo'yicha foiz stavka esa yuqori darajadagi tebranishga ega bo'lgani holda o'rtachasi 3 foiz atrofida bo'lgan (1-jadval).

1-jadval: Tasviriy statistika ^[10]

O'zgaruvchilar	Kuzatuvlar soni	O'rtacha	Std.chet.	Min	Maks
kt	25	0.711916	0.075641	0.499308	0.812447
pt	25	0.002612	0.002884	0.000000	0.013428
dt	25	0.571612	0.076224	0.433884	0.714592
xt	25	0.160294	0.027227	0.095319	0.220653
kpt	25	0.145599	0.008690	0.130900	0.158253
dpt	25	0.032081	0.020542	0.006900	0.089837

Manba: ATB "Aloqabank" ma'lumotlari asosida muallif tomonidan shakllantirildi.

Kredit va depozit foiz stavkalari o'rtasida yuqori darajadagi ijobiy korrelyatsiya mavjud. Shuningdek, bank kapitali va kreditlar o'rtasida ham yuqori darajadagi ijobiy korrelyatsiya mavjudligini jadval ma'lumotlaridan kuzatish mumkin. Ajratilgan kreditlar bilan jalb etilgan depozitlar o'rtasida teskari korrelyatsiya mavjud bo'lgani holda depozit foiz stavkasi bilan ijobiy kuchli korrelyatsiya mavjud. Bundan tashqari, ajratilgan kreditlar va o'rtacha kredit foiz stavkasi o'rtasidagi korrelyatsiya ijobiy bo'lsa-da, kuchsiz ekanligini kuzatish mumkin. Jalb etilgan depozitlar bilan o'rtacha depozitlar bo'yicha foiz stavka o'rtasidagi korrelyatsiya ijobiy hamda nisbatan ancha kuchligini kuzatish mumkin (2-jadval).

2-jadval: Korrelyatsiya matritsasi ^[10]

	kt	pt	dt	xt	kpt	dpt
kt	1.00					
pt	0.20	1.00				
dt	-0.28	-0.45	1.00			
xt	0.59	0.09	-0.28	1.00		
kpt	0.23	-0.05	0.12	0.61	1.00	
dpt	0.45	-0.17	0.57	0.32	0.54	1.00

Manba: ATB "Aloqabank" ma'lumotlari asosida muallif tomonidan shakllantirildi.

Barcha o'zgaruvchilar birinchi darajali farqda statsionar bo'lib, nol darajali farq esa barcha o'zgaruvchilar nostatsionar ko'rinishga ega. Ammo kuzatuvlar soni kamligi sababli, har ikkala holat bilan ham regressiya amalga oshirildi. Barcha o'zgaruvchilar birinchi darajali farqda statsionar bo'lib, nol darajali farq esa barcha o'zgaruvchilar nostatsionar ko'rinishga ega. Ammo kuzatuvlar soni kamligi sababli, har ikkala holat bilan ham regressiya amalga oshirildi. Quydagi jadvalda regressiya natijalari keltirildi (3-jadval).

3-jadval: Birlik ildiz testi natijalari ^[10]

O'zgaruvchilar	Dikkey-Fuller testi	Xulosa	O'zgaruvchilar	Dikkey-Fuller testi	Xulosa
kt	-1.877	I(1)	kt	-4.841	I(0)
pt	-2.944	I(1)	pt	-5.951	I(0)
dt	-1.226	I(1)	dt	-5.130	I(0)
xt	-2.426	I(1)	xt	-6.295	I(0)
kpt	-0.833	I(1)	kpt	-3.715	I(0)
dpt	1.077	I(1)	dpt	-4.902	I(0)

Manba: ATB "Aloqabank" ma'lumotlari asosida muallif tomonidan shakllantirildi.

Yuqoridagi birinchi model natijalariga ko'ra, bankning xususiy kapitali bank kreditlari hajmini belgilovchi asosiy vosita bo'lib qolmoqda. Ammo ushbu modelda avtokorrelyatsiya muammosi mavjud bo'lib, uni ikki test natijalaridan kuzatish mumkin.

Ikkinchi modelda avtokorrelyatsiya muammosini hal etganimizda, kredit hajmi, hamda bank kapitali bank tomonidan kredit ajratilishida asosiy mezon bo'lmoqda. Ushbu ikki modelda ham, o'zgaruvchilarning nostatsionarligi e'tiborga olinmaganligi natijalarni biroz shuhba ostiga oladi. Shuning uchun ham uchinchi modelda o'zgaruvchilar statsionar shaklga keltirildi hamda regressiya amalga oshirildi.

Regressiya natijalariga ko'ra, bank kapitalining o'zgarishi kredit hajmi o'zgarishida asosiy o'ringa ega. Uchinchi modelning avtokorrelyatsiya testi natijalariga ko'ra, ushbu modelda avtokorrelyatsiya muammosi mavjud emas. Shuningdek, barcha model natijalariga ko'ra, boshqa o'zgaruvchilar kredit hajmi tebranishida ta'sirga ega emasligini kuzatishimiz mumkin (4-jadval).

4-jadval: Regressiya natijalari ^[10]

O'zgaruvchilar	Model [1]	Model [2]	O'zgaruvchilar	Model [3]
lkt		0.59*** [0.14]		
pt	3.19 [5.14]	1.35 [3.61]	pt	0.28 [3.12]
dt	-0.02[0.22]	-0.09 [0.15]	dt	-0.38 [0.25]
xt	1.86** [0.68]	1.12 **[0.52]	xt	1.36*** [0.41]
kpt	-1.37 [2.07]	0.81 [1.55]	kpt	1.11 [2.23]
constant	0.62** [0.24]	0.05 [0.22]	constant	0.00 [0.01]
R-squared	0.39	0.72	R-squared	0.53
Adj R-squared	0.27	0.64	Adj R-squared	0.40
Kuzatuvlar	25	24	Kuzatuvlar	24
Durbin avtokorrelyatsiya testi [p-value]	19.10 [0.00]	0.11 [0.74]		1.96 [0.16]
Breusch-Godfrey avtokorrelyatsiya testi [p-value]	12.53 [0.00]	0.16 [0.69]		2.49 [0.11]

Manba: ATB "Aloqabank" ma'lumotlari asosida muallif tomonidan shakllantirildi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Aloqabankning kredit portfeli valyutalar kesimida tahlil qilinsa asosiy katta qismi 65 foizini korporativ mijozlarga milliy valyutada berilgan kreditlar tashkil qiladi, umumiy kredit portfelining 20 foizini chakana mijozlarga milliy valyutada berilgan kreditlar, hamda, 18 foizini korporativ mijozlarga xorijiy valyutada berilgan kreditlar tashkil etadi. Bankning aktivlari tarkibi kuzatilsa, 2022-yilda bank aktivlarining 82 foizini bankning kreditlari tashkil qiladi. Buni bankning daromadlilik nuqtayi nazaridan ijobiy holat sifatida qabul qilish mumkin. Ammo bankning likvidligi jihatidan aktivlarning 80 foizdan ortiq qismini kreditlar tashkil qilishi salbiy holat hisoblanadi.

Aloqabank kreditlash amaliyotini takomillashtirish bilan bog'liq quyidagi takliflarni keltirib o'tamiz:

- Aloqabank tomonidan ajratilgan kreditlarning korporativ mijozlarga milliy valyutada berilgan qismi juda yuqari foizni tashkil qilmoqda ushbu yo'nalishdagi foiz ko'rsatkichini kamaytirish hamda kredit portfelini diversifikatsiya darajasini ta'minlashi lozim;
- Aloqabankning aktivlarining 82 foizini bankning kreditlari tashkil qiladi, ushbu ko'rsatkichni 55-60 foizga tushirib qolgan qismini boshqa likvidli doromadlarga yo'naltirish zarur, deb hisoblaymiz.

Adabiyotlar/Literatura/Reference:

1. Обзор сферы услуг Западных стран. www.export.by/act/doc@mode, <http://aftershock.news>: Politeconomica. ru/feb 2015/malyj – biznes.: <http://aftershock.news>.
2. Yangi saylangan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning "Lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalari qo'shma majlisidagi nutqidan kelib chiqib infografika shaklida" RISOLA. <https://mdu.uz/wp-content/uploads/2021/11/risola.pdf>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 23-martdagi "Bank xizmatlari ommabopligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3620-sonli Qarori. <https://lex.uz/docs/3593541>
4. Лаврушин О.И. Банковское дело: современная система кредитования: учебное пособие – М.:КНОРУС, 2016. – 360 с.
5. Iminov O.K. "Bozor iqtisodiyoti sharoitida kredit tizimi va uni takomillashtirish masalalari" mavzusidagi iqtisod fanlari doktori ilmiy darajasi uchun dissertatsiya avtoreferati. Toshkent – 2001. 6-7 b
6. Abdullayev Sh.Z. "Bank risklari sharoitida tijorat banklari kredit portfelini diversifikatsiyalash" i.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. avtoreferati. – T., 2000. –36 b.
7. Berdiyarov B.T. "O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining likvidligi va to'lov qobiliyatini ta'minlash masalalari" i.f.d. ilm. Darajasini olish uchun diss. Avtoreferati. – Toshkent: BMA, 2022 – 17-19 b.
8. Afanasev V.G. Sistemnost i obshestvo.-M.: Politizdat, 1980.
9. Abdullayeva Sh.Z. Pul kredit va banklar.-T.: "Moliya", 2000, 111-b.
10. Manba: <https://www.aloqabank.uz/> - rasmiy veb-sayt ma'lumotlari
11. Manba: <http://www.cbu.uz> – O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy veb-sayti ma'lumotlari.
12. Manba: <http://www.gov.uz> – O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali.
13. Manba: <https://www.lex.uz/> – O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi rasmiy veb-sayti.
14. Manba: <https://www.stat.uz/uz/> – O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo'mitasi rasmiy veb-sayti.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.